

Rodili ste se kot kreativni genij! Kaj pa zdaj?

Po nekaterih raziskavah je 98 odstotkov ljudi ob rojstvu kreativnih genijev. Številnim staršem, učiteljem, sodelavcem in še komu pa potem »uspe« kreativnost zatrepi. A časi so takšni, da jo zdaj potrebujemo bolj kot Sahara vode. Nastja Mulej, ki ima pri nas ekskluzivno licenco za učenje kreativnosti po metodi svetovno priznanega misleca Edwarda de Bona, pravi, da jo je mogoče spet pridobiti. Toda kako?

Občutek je, da so najbolj kreativni ljudje nekakšni posebneži, mogoče celo čudaki. Se strinjate s takšno etiketo?

V svetu, ki ni strpen, so kreativci nekako res videti bolj čudni od drugih. A to ni prav, saj so prav oni tisti, ki s svojim drugačnim razmišljanjem prinašajo spremembe in novosti. Nismo se še navadili, da bi to spoštovali. Ne zavedamo se, da nam sprememb niso prinesli tisti, ki delajo rutinsko.

Kreativci torej ženejo ta svet naprej.

Tako je. Šestdeset odstotkov ljudi se boji sprememb in ne želi z območja znanega in udobja. Moj oče je vedno ponavljal frazo, ki je dolgo nisem razumela, in sicer: pionirja prepozname po puščicah v hrbtnu. Kdor gre prvi skozi zid, bo pač nujno krvav, toda preostalom bo olajšal pot. Tukaj lahko citiram Gandija: Najprej se vam bodo smejali, potem vas bodo ignorirali, nato napadali in na koncu sprejeli. Moraš imeti trdo kožo.

Kaj pa, če si kreativen, nimaš pa trde kože?

Verjetno si obsojen na večno depresijo. Zato pa je razlika med kreativcem in inovatorjem. Inovator

Največ kreativnosti ostane tistim, ki imajo že od otroštva slabše vire in so morali biti zato bolj iznajdljivi.

ima poleg kreativnosti še podjetniško žilico in pogum, da si upa.

Na svojih kreativnih delavnicah menda učite, da tudi tisti brez trde kože lahko postanejo bolj opazni.

Poudarjam, da je za ustvarjalno razmišljanje v neki skupini, kjer sodelujejo različni značaji ljudi, pomembno strpno in varno okolje. V naših klasičnih okoljih s tradicionalnim razmišljanjem, kjer v resnici prevladuje strah, gre namreč za tekmovanje, kdo ima večji ego. Namesto sodelovanja tekmujemo, kdo je bolj pameten. Nekdo da predlog, drugi se z njim ne strinja, in to tudi argumentira. Na koncu zmaga tisti z večjo močjo argumenta, ne pridemo pa nikamor. Zahodni svet je zdaj pač naravnан tako, da je dobro razmišljanje le, če gre v naslednji smeri: najprej analiza, nato kritika in na koncu argumenti.

Kako pa bi bilo bolje?

Edward de Bono je razvil metodo paralelnega razmišljanja, kjer misleci svoje misli in poglede predstavijo vzporedno z mislimi drugih v skupini in jih

FOTO: Barbara Reya

ne napadajo. Tu si lahko, kakršen si, in si spoštovan, da misliš drugače. Skratka v smislu: poslušam te, zato ker misliš drugače kot jaz in mi razširjaš zorni kot, na katerega sam nisem niti pomisil.

● Je idej zato potem kaj več?

Pred kratkim sem imela na delavnici 66 učiteljev. Postopoma smo po de Bonovih klobukih (več o klobukih v okvirju, op. a.), iskali možnosti, kako bi lahko otroci med poukom bolje sodelovali. Vsak pri sebi je napisal tri rešitve in dobili smo krepko čez sto različnih rešitev, pri čemer se jih je približno 20 odstotkov ponavljalo. Če torej delamo tako, da vsak najprej napiše in potem predstavi svoje rešitve, namesto da jih takoj vsi ocenjujejo in argumentirajo, imamo takoj več rešitev. Tako imajo tudi bolj sramežljivi možnost, da se izkažejo. In po mojih izkušnjah lahko ti prav prijetno presenetijo.

● Kakšni pa so na delavnicah odzivi tistih z velikim egom, ko jim poveste, da njihovo početje ni najbolj produktivno?

To je zanimivo, ker tega ne izvedo od mene, tem-

več od sodelavcev. Ko udeležence iz nekega podjetja vprašam, kako čutijo, ko jim nekdo preveč vsiljuje svoje mnenje in stališča, vsi po vrsti odgovarjajo, da so slabe volje, da ni prave energije in ustreznega napredka. In kmalu tisti z največjim egom prek teh mnenj spoznajo sami sebe. Največkrat pojasnijo, da se tega sploh niso zavedali. Kritični mislec je bil pač vse svoje življenje hvaljen zato, ker vidi in opozarja, da nekaj ne deluje. Žal pa ne ve, da s tem ne bo prinesel nobene rešitve. Ko to spoznamo, lahko v nadaljevanju vsakega kritičnega misleca spremenimo v konstruktivnega.

● Je kreativnost v naših podjetjih dovolj cenjena?

Kakor kje. Razlike so velike. Po mojih izkušnjah jo gotovo bolj cenijo v podjetjih, kjer je znan lastnik, ki so manjša, ki so bolj na začetku svoje poti, kjer človeka bolj cenijo. Kadar je podjetje večje, pogosto zamenjuje direktorje, pušča zaposlene v negotovosti, če se zaposleni čutijo kot marionete, ne čutijo odgovornosti in svojega vpliva na poslovanje, takrat je kreativnost manjša.

Pri revolucionarnih idejah se vam bodo najprej smeiali, potem vas bodo ignorirali, nato napadali in na koncu sprejeli. Moraš imeti trdo kožo.

→ ● **Kje pa je de Bonovo razmišljanje najbolj sprejeto?**

Zahodna kultura je še zdaj odvisna od argumentiranega in kritičnega razmišljanja, pogostega prepiranja, kdo ima bolj prav in čigava bo obveljala, zato so njegove metode najbolj sprejete na Dalnjem vzhodu, ki že tako in tako razmišlja povsem drugače kot mi. Tam celo trdijo, da je razmišljanje z dokazi način šibkega umu.

● **Je kreativnost pridobljena z rojstvom ali se je mogoče naučiti?**

De Bono trdi, da je razmišljanje veščina kot keratoli druga. Če jo boš vadil, ti bo šlo bolje, v nasprotnem primeru pa slabše. Vsakdo ima sicer različno podlago. Nekateri guruji na tem področju pravijo, da se 98 odstotkov ljudi rodijo kot kreativnih genijev, vendar pa žal ta sposobnost 80 odstotkom ljudi do 14. leta močno upade. Največ kreativnosti ostane tistim, ki imajo že od otroštva slabše vire, ker so morali biti zato bolj iznajdljivi. Kubanci so pač bolj kreativni kot Američani, Srbi kot Avstrijci ...

● **So za upad kreativnosti krive tudi šole, ki spodbujajo učenje na pamet namesto razmišljanja?**

Da, šolam uspe to »uspešno« narediti s svojim prepričanjem, da je znanje edino, kar šteje. Nekateri strokovnjaki pravijo, da bi morali 90 odstotkov snovi, ki se je učilo na pamet, vzeti stran in nadomestiti z učenjem razmišljanja, sodelovanja in razumevanja stvarnosti okoli nas. Informacije znajo otroci najti sami na spletu, kako jih uporabljati, tega jih pa ne učimo. Vsaj ne dovolj.

● **Zakaj se to ne zgodi?**

Ne vem. Mogoče je laže voditi neizobraženo množico kot izobraženo. Poznam šole, kjer so bili otroci kaznovani, ker so risali oblake z ravno črto namesto v krogu. Kaznovani so, ker v reševanje problemov vložijo sebe, namesto da bi izjemno natančno poslušali navodila.

● **Kako pa naj ravnajo starši, če otrok do iste rešitve pride po drugi poti, kot ga je naučila učiteljica, a je bil za to neposlušnost kakorkoli kaznovan?**

Imam prijateljico, ki je zaradi tega, kar omenjamte, svojo hčerko že prepisala na drugo šolo in je zdaj veliko bolj zadovoljna. Je pa po drugi strani žalostno, da številni starši popuščajo sistemu in otroku rečejo, da je šola eno, življenje pa drugo. Učijo jih, naj bodo v šoli ponižni, hkrati pa pravijo, da bo v življenju potem vse drugače. A pogon-

V tradicionalnih okoljih priiskanju novih idej in rešitev namesto sodelovanja raje tekmujem, kdo je bolj pameten.

sto ni tako, saj otrok, ko odraste, ni več navajen uporabljati svoje glave in naučenega znanja.

● **Je pa treba najbrž ločiti med kreativnostjo in neposlušnostjo ali nedisciplino, kajne?**

Da, seveda. Ne govorim o tem, da lahko sprejmemo vsako neumnost, razpuščenost, nedisciplino. Govorim o tem, da je vedno v redu, tudi če razmišlaš drugače, kot je običajno. Zagotovo ne odobravam, da bi na primer metali torbe v učitelje. Govorim o koristni kreativnosti.

● **Nekateri zase menijo, da niso kreativni in da tako pač je.**

To je najlažje, torej reči: Tega ne morem, tega ne znam ... Kdor noče, išče izgovor, kdor hoče, išče pot. Treba si je vzeti čas in prostor, treba je imeti motivacijo in disciplino. Fino je, da poznaš orodja in tehnike in da se držiš fokusa. Treba se je odločiti, usesti in delati.

● **Kako naj nekdo, ki vedno razmišlja rutinsko, od danes to dela drugače?**

Povsem preprosto. Pri najbolj rutinskih primerih se vprašajmo, ali lahko kaj naredimo drugače. To takoj odpri meje. Ali obstaja še druga pot? Ali je lahko naše nedeljsko kosilo drugačno? Ali je lahko izlet drugačen kot sicer? Če to vprašamo vse družinske člane, potem hitro dobimo polno idej. Pri kreativnem razmišljanju se moramo zavedati, da ne veš, do česa boš prišel, in temu primerno se premikaš in skačeš. Postavi si vprašanje in poskušaš odgovoriti. Če vprašanje ni dobro, ga zamenjaš, skratka, iščeš v različnih smereh.

● **Katere tri stvari najbolj uničujejo kreativnost?**

Beseda ampak. To je sinonim za vse, ker je sinonim za kritiko in argument. Ko jo izgovorimo, so

De Bonovih šest klobukov

Edward de Bono je eden vodilnih avtoritet na področju kreativnega razmišljanja in njegovega učenja kot spremnosti. Služboval je na univerzah v Oxfordu, Cambridgeu, Harvardu, svetoval pa tudi številnim svetovnim multinacionalkam, kot so Boeing, Nokia, Siemens, GM, Nestlé, Bosch. Razvil je metodo paralelnega razmišljanja (šest klobukov), kjer misleci svoje misli in pogledi predstavijo vzporedno z mislimi drugih v skupini in jih ne napadajo. Pri običajnem razmišljanju pogosto vlada zmeda, saj se trudimo vse narediti hkrati – gnetejo se informacije, ustvarjajo ideje, ocenjujejo mnenja drugih, izražajo čustva ... Metoda šestih klobukov pa omogoča, da pri reševanju težav ločimo posamezne vidike razmišljanja, jih usmerimo in na koncu spet sestavimo.

govorniku »pade vse dol«. Namesto tega bi lahko rekli: »Da, to je zelo v redu, lahko pa bi še tako in tako ...« Torej bi nekemu razmišljjanju pritrtili, zraven pa še sami kaj dodali. Toda žal smo navajeni, da se hvalimo s tem, ko rečemo, da se ne da. Jaz sem pameten, ker sem videl omejitve, ki je ti nisi videl, namesto da bi nekaj pripomogel, dopolnil, ne pa prejšnjega le skritiziral. Seveda pa kreativnost ubijajo tudi nezaupanje, že omenjeni velik ego sogovornika, strah, argumenti ...

● Je kakšno pravilo, kje smo ljudje najbolj kreativni – v službi, doma, pri hobiju ali kje drugje?

Možgani nam vedno dajo odgovor. Res pa je, da najbolj kreativni odgovori večinoma ne nastanejo na delovnem mestu, saj nas učijo, da je treba v službi delati, ne razmišljati. Zato smo najbolj kreativni takrat, ko smo manj obremenjeni; recimo na poti v službo, ko gremo teč, ko peljemo psa na sprehod. Navadno pa rešitev ni ravno veliko, saj se ljudje največkrat ustavimo že pri prvi, ki jo imamo seveda za fantastično. Zato si je treba, če hočeš zavestno dobiti več dobrih idej, vzeti čas in pisati. Najprej ne napišeš nič pametnega, a nič hudega. Napiši kaj neumnega, pomembno je le, da začneš, ker se potem ideja razvija naprej.

● Je za kreativnost dobro, da ima človek dolgo časa isto službo?

Odvisno, kaj delaš v tej službi. Če delaš različne stvari, je to za kreativnost dobro. Če je okoli tebe vse rutinsko, ti pa si kreativno bitje, boš to kreativnost potem izživel drugje. Kdor ima mir v službi, ima na primer ustvarjalni kaos doma. Če ti bo v službi uspelo »dati sebe noter«, boš miren, sicer pa ne.

● So umetniki najbolj kreativni ljudje?

De Bono pravi, da ne. Provokativno celo meni, da sploh niso kreativni. Nad to provokacijo so seveda vsi umetniki zgroženi, a to mnenje pojasni takole: ko ljudje slišijo neko glasbo, takoj vedo, kdo jo je napisal, če vidijo sliko, po njej zradi sloga prepozna avtorja. To pomeni, da so umetniki dejansko stilisti; delajo v svojem slogu, redkokdpa je dejansko ustvaril kaj novega, saj le izražajo sami sebe.

● Kako vzgajati otroka v kreativnega?

Pri nas doma je denimo veljalo načelo staršev, da te poslušam zato, ker misliš drugače kot jaz. Poleg tega so imeli moji starši zelo omejene vire. Ne da ne bi imeli denarja, ampak so ga umetno omejili zato, da bi se sama znašla. To se je skozi celotno šolanje tudi dogajalo, saj sem ves čas kaj

FOTO: Barbara Reva

Kdo je Nastja Mulej?

Nastja Mulej ima od leta 2006 v Sloveniji ekskluzivno licenco za treneranje tehnik bolj učinkovitega, konstruktivnega razmišljanja (šest klobukov), bolj ustvarjalnega razmišljanja (lateralno razmišljanje) in neposrednega poučevanja razmišljanja šolskih otrok (CoRT – Cognitive Research Trust) po Edwardu de Bonu. Pred tem je v mednarodni agenciji New Moment vodila oddelek za nove ideje. Organizirala je tudi mednarodna srečanja za spodbujanje kreativnosti Ideas Campus.

Pri najbolj rutinskih primerih se vprašajmo, ali lahko kaj naredimo drugače. To takoj odpre meje.

delala. Mislila sem, da nimamo denarja, čeprav smo ga imeli. Skratka, sama sem doživljala omejene vire in svobodo razmišljanja.

● Kako pa vzbujate svoje otroke?

Pri svojih otrocih se zdaj trudim, da bi prav tako imeli omejene finančne vire. Poleg tega pri težavah spodbujam iskanje rešitev, ne pa krivcev. Krivci niso pomembni. Vedno ponavljamo, da je bistvo v tem, da najdemo rešitev.

● Kateri je najbolj kreativen slovenski podjetnik?

Med podjetniki si upam omeniti Sandijo Češko iz Studia Moderna. Ta se je kreativnih delavnic v prvotni obliki udeleževal že leta 2000. Redko vidiš, da takšen vodja pet dni preživi na kreativnih srečanjih. Ta njegova želja po novih znanjih, spremembah in samoiniciativnosti, ga je pripeljala do točke, kjer je zdaj. Zavedati se je treba, da zaradi delavnic ne postaneš drugačen, ampak drugačen postaneš zaradi stalne želje po spremembah. Češku pet dni na Ideas Campusu prav gotovo ni spremenilo življenja, dokazuje pa, da nima sebe za najbolj pametnega na tem svetu, temveč je odprt za novosti.